

Over water wandelen, dat is de titel waarmee Peter Schmidt en Jean Paul Van Bendegem in gesprek gingen op dinsdag 10 februari. Ooit had Peter Schmidt dezelfde titel gebruikt toen hij in gesprek ging met zijn goede vriend, Leo Apostel. Maar het was niet enkel uit nostalgie.

Het voorstel kwam van Peter, maar Jean Paul stemde meteen in. Waarom? De eerste reactie bij dat beeld is: dat kan toch niet! Waarom denken velen zo en wat moeten we doen om het mogelijk te maken? Want over water wandelen kan heel veel betekenen. Het is niet stappen op solide grond maar aarzelend, met de vraag kan ik nog verder, en gaat dit nog verder en dit niet eens met de bedoeling om ooit een oever te bereiken. In zijn boek 'de vrolijke atheïst' brengt Jean Paul eigenlijk een persoonlijke getuigenis hoe het komt dat hij die weg is opgegaan. Het gaat niet over 'het vrolijk atheïsme' alsof er zoiets als 'het' atheïsme bestaat. Iedereen heeft voor zichzelf uit te maken waar hij of zij staat en dat creëert meteen een openheid. Ook in die zin over water wandelen: de andere ontmoeten, met zijn kijk op de wereld. Er hoeven geen muren meer afgebroken te worden. En zelfs wanneer jouw beeld van de andere fout is, kan je iemand opnieuw ontmoeten, kan je herbekijken.

Peter gaat niet op de Bijbelse betekenis van het verhaal in, zoals het bij Mattheus staat. Ook voor Peter is het een beeld. We denken vaak dat we in ons zoeken naar waarheid vaste grond hebben, maar in feite is aan alle denken een groot risico verbonden. Het is het beeld van ons wandelen in ons leven, in ons denken en zoeken. Daar is nooit vaste grond. Mensen verwarren zekerheid met waarheid. Om geen vaste grond te verliezen, klampen ze zich vast aan zekerheden, zonder zich te bevragen of die zekerheid wel waar is. Er is dus een verschil tussen zekerheid willen en waarheid zoeken. Daarnaast zitten we met een tweede probleem namelijk de verhouding tussen waarheid en cohesie, waarheid en het willen 'horen bij een groep'. Wat men niet zoekt is de waarheid van een bepaald probleem, maar het samenzijn, het geborgen zijn, het behoren tot een bepaalde groep. De vraag is dus niet. 'Spreek jij de waarheid, maar hoort gij nog bij ons?'. Dan houd je muren in stand en kan er geen ontmoeten zijn. Het is dus geen kwestie van 'elk zijn waarheid' maar samen zoeken naar waarheid en ver verwijderd blijven van de drang om je gelijk te willen halen. En niet afgeven op anders-denken. Het is ook niet omdat je de meerderheid hebt, dat je de waarheid hebt. Dat is de kwetsbaarheid van de democratie. Mensen die we profeten noemen werden vaak tegengewerkt en vervolgd, denk aan Galilei, Darwin of de profeten in de bijbel. Zij gingen in tegen wat de groep dacht, voor waar hield, en dat uit naam van de waarheid. Zij brengen een barst in de cohesie.

Merkwaardig is dat bij beiden de tienerjaren heel belangrijk zijn. Jean Paul ontdekte de schoonheid van de wiskunde en hoopte dat de zekerheid die je vanuit veronderstellingen opbouwt in de wiskunde, dat je die zekerheid zou kunnen toepassen op alles in de werkelijkheid. Pas later zag hij in dat dat onmogelijk was. Voorts raakte Jean Paul geïntrigeerd door de dominee van de protestants gereformeerde kerk waar hij toen naartoe ging. De dominee slaagde erin meer dan een half uur te praten en na te denken over één vers in de bijbel. Dat heeft hem de weg gewezen naar de filosofie. Niet bij de eerste lezing blijven, de oppervlaktelaag, maar dieper gaan naar de lagen die eronder liggen. Of dominee Steenhuyze die zelf in een geloofscrisis zat en toch probeerde de miraculeuze verhalen van Jezus te vertellen zoals 'het stillen van de storm' waarin Jezus de leerlingen(vissers) begrijpt, en overkomt als een heel bijzonder mens. Ik neem van dat alles geen afscheid, zegt Jean Paul. Van Etienne Vermeersch kreeg ik daarna te horen dat al wat meta-fysica was, on-zin was omdat je je enkel moet baseren op feiten. Daar kan je iets mee doen. De vraag, bestaat God, werd dus automatisch doorverwezen naar het onzinnige, betekenisloze. Zo verdween het allemaal, maar jaren later wou ik zelf een positie innemen en kwam ik tot 'mijn' atheïsme.

Bij Peter groeide de belangstelling voor andersdenkenden vanuit het ruime aanbod dat hij meekreeg bij de Jezuïeten. Zij gaven denkers mee in kunst en cultuur, schrijvers, filosofen die hoogstaand waren, ook moreel, maar niet altijd gelovig. Daar is zijn openstaan voor atheïsten ontstaan en het is gegroeid met de jaren.

Samen schreven Peter en Jean Paul het boek 'In dialoog over grote en kleine levensvragen.' Wat is hun antwoord op dé grote vraag naar het lijden? En hoe kan er een algoede God bestaan, als je kijkt naar het lijden zoals bv in Gaza?

De Godsvraag zelf is bij Peter heel erg geëvolueerd. Ik kan God niet meer zien als de figuur die zou moeten tussenkomen in dit lijden als een supermens. Het is duidelijk dat Hij niet tussenkomt. Daardoor is mijn godsbegrip geëvolueerd. Geloof is iets anders dan religie. Religies zijn menselijke constructies, ook de Christelijke. In de bijbel is er geen enkele theoretische beschouwing over God, behalve de Heer uw God is één. Ik geloof in God via het geloof dat wat het Evangelie me zegt nl: 'ik was hongerig en ge hebt me te eten gegeven, dorstig en ge hebt me te drinken gegeven, of de zaligsprekingen, of de bergrede...dat dat iets zegt over zin van werkelijkheid die meer is dan mijn subjectieve overtuiging over die werkelijkheid, een diepere grond. Tegenover lijden heeft de bijbel maar één antwoord: het is aan ons. Ook Jezus geeft geen enkele theorie over God. Alleen zalig de vredebrengers, zalig degenen die hongeren naar gerechtigheid, ik was hongerig, naakt, in nood en je was er voor me. Dat is de menswording Gods.

In een eerbiedig niet weten vinden Jean Paul en Peter elkaar. Mystiekers zeggen dat al heel lang bv Eckhart die zei 'God is niets' in een preek in de 13de eeuw. Radicaal geloof en radicaal atheïsme, ze liggen in die zin dicht bij elkaar.

Elke mens zit met vragen waarop hij geen antwoord vindt, zegt Jean Paul. Jaap Van Geerden bracht een boek uit: 'Wees blij dat het leven geen zin heeft.' Hij bedoelt daarmee: 'Wees blij dat er nergens op papier te lezen staat "dit is de zin van het leven".' Dat zou raar zijn. Zeven puntjes afhandelen en dat is het. In het afwegen van die puntjes zal men struikelen. Rutger Kopland zei: 'Wie wat vindt, heeft slecht gezocht.' Dus niet te vlug zeggen 'ik heb het'. Ik zal deze aardbol verlaten met een hoop open vragen. Filosoferen is leren vragen stellen, niet de antwoorden geven.

Hoe over grenzen heen blijven samenspreken?

Elke poging is waardevol, zegt Jean Paul, vandaar dit boek, en het feit dat ik hier zit. Elke poging is waardevol omdat je nooit op voorhand weet of er iets kleins begint en impact heeft of niet. Dus blijf proberen. Veel mislukkingen dus, maar er is een spel van generaties. Kijk naar de impact van die éne dominee! Misschien gebeuren er wel dingen waardoor ik dingen herzie en atheïsme afzweer.

En Peter voegt toe: "We hebben allemaal om in het leven te staan een vorm van morele opvoeding zodat we met elkaar kunnen omgaan. Daar zit onbaatzuchtigheid, solidariteit, kunnen vergeven in, en dat verschilt van eigenbelang. Uit iets heel klein kan iets groot groeien bv slavernij afschaffen. Of de zorg voor de armen vanuit de inzet van Pater Damiaan. Korte golflengte is de evolutiecurve van een mensenleven ook al is er voor mij veel gebeurd.

Verhouding man-vrouw dat is grote golflengte, vraagt heel veel generaties. Vaak denkt men dat de ander minder goed is, barbaar. Het idee de ander als evenwaardig te zien, is wellicht begonnen met het ontstaan van de homo sapiens en we zijn er nog met bezig. En toch probeer ik waar ik kan consequent verder te doen. Zoals Churchill zei: 'Succes is not final, failure is not fatal, what's important is to continue.'

Veerle